

НАРОДНА МЕДИЦИНА ТА ЇЇ РОЛЬ В ТРАДИЦІЙНІЙ КУЛЬТУРІ УКРАЇНЦІВ: СТИСЛИЙ ІСТОРИЧНИЙ ЕКСКУРС

Галина Яцентюк

TRADITIONAL MEDICINE AND ITS ROLE IN THE TRADITIONAL CULTURE OF UKRAINIANS: A BRIEF HISTORICAL OVERVIEW

Halyna Yatsentiuk

From generation to generation, the Ukrainian people have passed on to their descendants the rich experience accumulated over many centuries. Subsequent generations have carefully preserved the instructions of their ancestors, trying not to distort their meaning, but rather to develop them further and pass them on to other generations. One of the types of such a truly precious heritage that has come down to our time from the depths of centuries is folk medicine. Traditional medicine is one of the oldest methods of treatment known to mankind. The need to survive in a cruel world, various diseases that required treatment, prompted humanity to seek help from the environment and develop self-medication skills. Ukrainians, like other peoples, widely used herbal treatment, various rituals and other methods of folk medicine. Despite the long existence of the practice of witchcraft, it remained an integral part of the social life of the Ukrainian population in the twentieth century and remains so today, despite the existence of developed official medicine. This article is devoted to the study of historical and ethnic aspects of folk medicine in Ukrainian traditional culture. It aims to highlight the evolution of this complex and multilayered system of Ukrainian folk knowledge and practices, from Kyevan Rus to the present day. Therefore, through the prism of studying the ethnic roots and history of folk medicine in Ukrainian traditional culture, we have the opportunity to better understand the uniqueness and depth of Ukraine's national heritage, as well as to open new horizons for further research in this area. Ukrainian folk medicine is an integral part of traditional culture. The knowledge and practices accumulated over centuries define the uniqueness of Ukrainian medicine, which combines traditional methods with elements of modern medicine. It has been and continues to be of particular interest to scholars, as it is a complex phenomenon that lies at the intersection of two important scientific fields: medicine and ethnography. In this context, this article is devoted to the study of the ethnic roots and history of medicine in Ukrainian traditional culture.

Keywords: folk medicine, medicine of Kyevan Rus, history of folk medicine in Ukraine, phytotherapy, national phenomenon, tradition, Ukrainian culture.

Протягом більш ніж тисячолітньої історії українського народу сформувалась унікальна культура, яка вміщує у себе звичаї та традиції як українців давнини, так і українців сучасності. Одним із найбільш важливих аспектів української культури, що є синтезом давніх традицій та сучасних вчень, є народна медицина. Саме вона слугувала основним інструментом для лікування хвороб до появи медичних закладів і, разом з тим, зберігала своє значення навіть після поширення ненародної медицини. Використання різноманітних трав, продуктів тваринного походження, води, молитов, діяльність народних цілителів – усе це є невід'ємними рисами української народної медицини. Враховуючи це, українська народна медицина, як невід'ємна частина традиційної культури, викликає особливий інтерес серед науковців, оскільки, крім того, вона становить собою складний феномен, що знаходиться на перетині двох важливих наукових галузей – медицини та етнографії. Однією з актуальних проблем у будь-якому суспільстві є проблема збереження людиною свого здоров'я. Це питання споконвіку турбує людство, тож

неможливо досліджувати різні аспекти української народної медицини й методів лікування без глибокого розуміння її минулого. Саме тому для вивчення народної медицини необхідно ретельно вивчити її історію.

До питань народної медицини України звертались низка дослідників. Відповідно, переходячи до історіографії, слід почати з праці З. Болтарович «Народна медицина українців», в якій авторка докладно опрацювала літературні джерела, архівні дані та власноруч збирані матеріали під час польових досліджень. Медичній справі Давньої Русі присвячена робота М. Богоявленського «Древнерусское врачевание в XI–XVII». У своїй праці «Історія медицини» С. Верхратський також докладно описав медицину того часу. Сучасні дослідники обмежено займаються історією козацької медицини, користуючись джерельними свідченнями та археологічними матеріалами. До їх числа входить О. Середюк, автор книги «Лицарі Сонця». На сьогодні накопичено чимало матеріалу з української нетрадиційної медицини, створено ґрунтовні дослідження щодо конкретних етнографічних регіонів та України загалом. Наразі існує низка більш сучасних досліджень, зокрема, це праці І. Ігнатенко (дів. Колодюк), яка вивчала народну медицину Центрального Полісся, здійснивши фундаментальне польове дослідження. Крім того, це праці Я. Радиш, В. Євтушенко, С. Сидоренко та інших вітчизняних науковців. Враховуючи це, дослідження обраної проблеми можна вважати особливо актуальним.

Метою роботи є детальне вивчення коренів та історії народної медицини в українській традиційній культурі.

Насамперед варто зазначити, що початки народної медицини українців, як й інших народів, губляться в давнині. Згідно з опрацьованими літературними джерелами, що використовуються в даному дослідженні, можна стверджувати, що українська народна медицина виникла практично одночасно із початком історичного розвитку нашого народу. Людство потребувало фізичного виживання, а хвороби, що виникали в результаті тих чи інших кліматичних умов або в процесі господарської діяльності, вимагали пошуку способів лікування в навколишньому середовищі, а також вироблення специфічних навичок, що допомогли б людині подолати недугу.

Враховуючи це, ще у давнину народна медицина була поширеним явищем. Так, до другої половини XVIII століття, протягом майже двох тисяч років, вітчизняна народна медицина функціонувала як основний засіб забезпечення здоров'я для народів, що населяли території сучасної України. З активним накопиченням цього великого досвіду формувалась певна група осіб, для яких лікування стало основним заняттям та засобом існування. У східних слов'ян виникає так званий «професійний» прошарок в епоху Київської Русі, представлений «давньоруськими волхвами» та «відунами» (Болтарович 1990, с. 15).

Крім того, підкреслимо, що у цей час східнослов'янські племена, які згодом утворили Київську Русь, були язичниками, тому особливості лікування були тісно пов'язані саме з давніми віруваннями цих народів. Так, як зазначає С. Сидоренко, народна медицина об'єднувала водночас і реальне знання лікувальних сил природи, зокрема – знання лікувальних властивостей трав та лікарських засобів, виготовлених на їх основі, так і віру у її чудодійні сили. Поширеними були народні ліки, які виготовляли з таких лікарських трав, як: полин, кропива, подорожник, квіти липи, листя берези, кора ясеня, ягоди ялівцю та ін. Крім того, поширеними були ліки тваринного походження: мед, печінка тріски у сирому вигляді, молоко кобили, панти оленів тощо. Усі ці ліки природного походження і досі є основою традиційної медицини. Також у часи Київської Русі поширеними були ліки, які виготовляли з мінералів, насамперед – пірофіліту, з якого виготовляли «тальк»; крім того, застосовували лазурит, агат та інші (Сидоренко 2017).

Підкреслимо, що на Русі різні люди володіли навичками лікувальної справи. При цьому, це були як чоловіки, так і жінки: серед чоловіків народними лікарями були волхви, чародії, коренітці, баяльники, ведуни тощо, серед жінок були поширеними волхва, чарівниці, зеленьщиці, кореньщиці тощо (Сидоренко 2017). Деякі з народних цілителів спеціалізувалися на лікуванні ран, переломів, пусканні крові, займалися замовлянням зубів, лікуванням очей, або наданням допомоги при пологах. Знання цих людей базувалося на віковому досвіді первісної народної медицини з домішками містичного характеру, обумовленого тогочасним світоглядом. Народні лікарі того часу користувалися довірою як серед простого люду, так і серед вищих прошарків суспільства (Верхратський 1991, с. 193).

Щодо напрямків народної медицини, які були поширені у часи Київської Русі, важливо зазначити фітотерапію. У цей час і народні цілителі, і кожна господиня розумілись у лікувальних властивостях трав та готували «зілля», під чим на той час розуміли різноманітні настої та відвари. Крім того, була поширена і так звана «домашня фізіотерапія», зокрема – лазні, масажі, укутування, клістири тощо. Окрім цього, як зазначає В. В. Євтушенко, доволі специфічним

напрямок народної медицини Київської Русі була психотерапія, основою якої у цей період були заговори, які надавали можливість позбавити людину від «порчі», «поробленого» тощо (Євтушенко 2015).

Разом з тим, поширеним явищем було лікування травм, більшість знань щодо чого передавались усно. Розповіді про лікування Іллі Муромця, практика старців і знахарів стали не оціненим джерелом фітокультурних досягнень. Перші письмові твори, такі як «лечebníки», «зелейніки», «травніки» та інші, не збереглися до нашого часу. Про високий рівень розвитку травознавства на Русі свідчать згадки в писемних джерелах, археологічні знахідки, фольклор і свідчення іноземців. Також варто наголосити про важливість писемних документів давньоруської культури, такі як «Ізборник» Святослава (1073, 1076 pp.), літописи, а також «Травніки», адже в них є згадки про великий досвід народного лікування тих часів.

Також варто зазначити, що народна медицина з поширенням християнства на Русі розвивалась і при церквах і монастирях. Так, спираючись на традиції греків, у Києво-Печерському монастирі, створювали притулки для хворих, яких доглядали ченці. Незважаючи на те, що молитви були їхнім основним інструментом, вони також користувалися побутовими засобами медицини. Особливо важливо звернути увагу на видатних представників народної медицини Київської Русі, які працювали при Києво-Печерському монастирі. Зокрема, у «Києво-Печерському патерику» збереглися відомості про лікаря-ченця Агапіта, який у XI столітті лікував у Києво-Печерській лаврі, а в наступному столітті в цьому ж монастирі жив арабський лікар Петро Сиріянин. Крім того, варто згадати про таких ченців-«лечців» Аліпія, який лікував хворих із захворюваннями шкіри (як лікарські засоби він використовував фарби, якими писав ікони); Даміана, який лікував дітей; Григорія, який займався лікуванням психічно хворих. Як ми бачимо, з появою християнства у Київській Русі розвивається народна медицина, що мала релігійну основу, адже лікарями були ченці. Водночас, продовжували свою діяльність і інші народні цілителі. Пацієнтами цілителів були як звичайні люди, так і бояри, князі і їх родини (Радиш, Євтушенко 2016).

В подальші роки народна медицина зберігала своє важливе значення та у більшості випадків залишалась основною формою лікування українців. Звернемо увагу також на особливості медицини козаків, яка на той час мала низку особливостей. Насамперед, вона відзначалась особливою адаптованістю до умов життя запорожців, які змушені були оперативно та з використанням доступних матеріалів надавати допомогу на полі бою. Зокрема, включала систему військових шпиталів і об'єднувала різноманітні знання цирульників, лікарів, ченців, характерників і простих козаків. У її розвитку відбувався синтез християнських і язичницьких елементів. До прикладу, першим кроком в лікуванні була молитва та віра. Універсальною залишалась молитва «Отче наш», а при гарячці – «Пресвята Богородиця». Перед операцією читався «Символ Віри».

Як було зазначено попередньо, козаки зберігали і язичницькі традиції лікування. У лікуванні переломів вони використовували різні матеріали, зокрема – кору дуба або липи, дощечки, для фіксування кінцівки використовували лозу та сухий очерет. Козацькі лікарі були оснащені відповідним набором джгутів, перев'язок і кровоспинних засобів (Середюк 2008, с. 277–278). Письмових джерел, які б містили детальну інформацію щодо методів лікування, які застосовували козаки, немає, однак, до наших днів дійшли рецепти лікування козаків рослинами, продуктами тваринництва та іншими засобами. Також відома тактика боротьби козаків із епідеміями, яка має спільні риси зі сучасними стратегіями протиепідемічного захисту.

Французький військовий інженер Гійом Левассер де Боплан у своєму «Описі України» (1650), зазначив особливості медичної допомоги, яку надавали запорозькі козаки. У своїх спогадах він був вражений тим, як козаки здатні були повертати своїх поранених і хворих майже із світу померлих. Ймовірно, Боплан згадував про козаків-характерників. Він вказував, що запорожці, щоб подолати лихоманку, використовували суміш гарматного порошку (або простого попелу) з горілкою. Цей напій після ретельного перемішування випивався перед сном. Щобвилікувати поранення, вони прикладали до рани суміш із власної слини та землі. (Левассер де Боплан 1990, с. 84). Загалом способи лікування того періоду в основному ґрунтувались на особистому досвіді, систематичних спостереженнях, знаннях природи та взаємодії з навколишнім середовищем (Оборін 1955, с. 1114–1116).

Важливим джерелом інформації про народні методи лікування, які зберігались в Україні в цей період, є «Вертоград» XVII століття, у якому ми зустрічаємо різноманітні методи лікування, які варіюються від раціональних до ірраціональних. Серед раціональних методів виділяються тваринні жири, які слугували основою для мазей, цибуля та часник застосовувались як бактерицидні засоби і т. д. Однак поруч з раціональними методами зустрічаємо ірраціональні підходи, які включають досить наївні рекомендації. Наприклад застосування кип'ятку з додаванням

сушених летючих мишей для лікування гарячки у дітей. Загалом такі методи відзначалися як великою різноманітністю, так і непередбачуваністю (Богоявленский 1960, с. 24).

Разом з тим, зауважимо, що з кінця XVI до початку XVII століття в окремих містах почали з'являтися медичні заклади. В кінці XVII – на початку XVIII століття такі заклади як Київська академія, колегіуми Чернігова, Харкова, Переяслава, хірургічна школа в Єлисаветграді та медико-хірургічне училище в Сімферополі вже готували спеціалізованих медичних фахівців (Болтарович 1990, с. 17). Усе це стало загрозою для подальшого існування народної медицини та поступово зменшувало її вагу для суспільства, насамперед, у великих населених пунктах, адже у селах вона й надалі залишалась важливою за відсутності належного розвитку медичної сфери.

Українська медицина поступово розвивалася, набуваючи більш раціональних рис, але народна медицина залишалася архаїчною майже до сучасності. Споконвіку в різних регіонах України хвороби розглядалися як явища, що мали раціональне та ірраціональне пояснення, такі як порчі або наслані хвороби. В сільських громадах кожен мешканець мав певний базовий рівень знань про лікування поширених хвороб. Зазвичай люди вірили старшим членам родини, які передавали свій життєвий досвід. Залишалась актуальною народна медицина й на початку XX ст. Як свідчить дослідження І. Гуменюка, на Вінниччині у першій половині XX ст. досі поширеними залишались такі методи лікування, як фітотерапія: люди похилого віку та народні цілителі збирали лікарські трави у певний період, насамперед – на Маковія (14 серпня) та на Спаса (19 серпня). Крім того, особливу увагу приділяли порі дня, у яку потрібно збирати трави – робили це зазвичай зранку або до обіду, коли не було тіні, адже тінь могла стати причиною зменшення лікувальних властивостей рослин. Застосовували також і лікувальні народні засоби, виготовлені з сільськогосподарських культур, і, звісно, тваринного походження. При цьому, народна медицина зберігалась навіть попри діяльність лікарень та фельдшерів (Гуменюк 2013).

Також підкреслимо, що в українській культурі досі зберігаються найменування осіб, які займалися лікуванням: «знахарі», «знаючі», «бабки», «шептухи» чи «відунки». Знахарі користувалися значним авторитетом в очах громади, оскільки володіли знаннями, які залишалися недоступними для інших. Окремо варто згадати про знахарство. Це особливий плід культури українців, який поєднує в собі елементи язичництва та християнства і включає в собі великий спектр народних знань і вірувань. В народі вірили, що за допомогою знань, отриманих від Бога, знахарі здатні лікувати різноманітні фізичні та психологічні хвороби, деякі з яких зараз не визнані офіційною медициною, таких як «урок» або порча. Часто знахарі виступали в ролі керівників обрядів, охоронців норм традиційної моралі, багато в чому визначаючи таким чином духовне життя традиційного суспільства (Трусевич 1865, с. 271–272). Крім того, важливими представниками народних цілителів є «повитухи», які приймали пологи, застосовуючи різноманітні методи народної медицини, у тому числі і жорстокі – від «розплетення кос» під час пологів до примушення породіллі скакати з лавки або припічка тощо. При цьому, «повитухи» були важливими і у XX ст., здебільшого у селах (Колодюк 2006, с. 61).

Зауважимо, що такі народні цілителі, як «бабки» продовжують свою діяльність і сьогодні. Зазвичай це жінки з 40 до 80 років (старші викликають більше довіри в пацієнтів). Вони вміють знімати порчу, врок, лікують грижу, переляк у діток, здатні приворожити та відворожити. Як і в минулому вони використовують замовляння, молитви та різну церковну атрибутику. З розвитком літератури на тему магії, «бабки» поповнюють свої знання інформацією зі спеціальних книг, статей в газетах і т. д. Проте спектр послуг з розвитком наукової медицини в знахарок значно звужився до ірраціональних хвороб. Наприклад, вже ніхто не ходить за допомогою до народних цілителів, щоб заговорити зубний біль, адже стоматологічні клініки наявні всюди. Баби-повитухи взагалі зникли, адже сучасна медична наука забезпечує достатній рівень якості послуг в гінекологічній сфері. Частіше до «бабок» приходять за лікуванням хвороб, які важко пояснити раціонально (переляк, епілепсія, загальна слабкість і т. д.)

Отже, згідно з результатами проведеного дослідження, можна сказати, що українська народна медицина є складним комплексом, який поєднує емпіричні знання, лікувальну магію, народні традиції та елементи професійної медицини. З її розвитком віддзеркалюється взаємодія людей з природою та накопичення досвіду від покоління до покоління. Крім того, у минулому вона слугувала чи не єдиним способомвилікувати українців, зберегти їх здоров'я та забезпечити існування нації. Українська народна медицина – це важливий аспект культурної спадщини, яка зберігає в собі багатий досвід взаємодії людей з природою та використання природних ресурсів для підтримки здоров'я. Знання та практики, накопичені протягом віків, визначають унікальний характер української медицини, яка поєднує традиційні методи з елементами су-

часної медицини. Навіть сьогодні, у період розвитку передових технологій, які застосовуються у медицині, народне цілителство все ще залишається актуальним. На жаль, питання історії української народної медицини недостатньо вивчається сучасними вітчизняними науковцями, однак саме її вивчення слугує джерелом неоціненних знань про українську культуру та українську націю. Тому в подальшому важливо поглиблювати існуючі дослідження та продовжити вивчення цього питання, адже й досі у цій сфері існує велика кількість невирішених питань, які можуть привернути увагу науковців.

Список джерел та літератури

- БОГОЯВЛЕНСКИЙ, М. О., 1960, Древнерусское врачевание в XI–XVII веках. Источники для изучения русской медицины. Москва.
- БОЛТАРОВИЧ, З. Є., 1990, Народна медицина українців. АН УРСР, Ін-т мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Т. Рильського. Львів. від-ня. Київ: Наукова думка.
- ВЕРХРАТСЬКИЙ, С. А., 1983, Історія медицини. Київ: Вища школа.
- ГІЙОМ ЛЕВАССЕР ДЕ БОПЛАН., 1990, Опис України. Пер. з фр. Я. І. Кравця, З. П. Борисюк. Київ: Наукова думка.
- ГУМЕНЮК, І., 2013, Народна медицина як популярний спосіб лікування серед жителів села Вівсяники Козятинського району Вінницької області (в першій половині ХХ століття). Краєзнавство, 4, 189–195.
- ЄВТУШЕНКО, В. В., 2015, Народна медицина як галузь української культури та невід’ємна складова національної системи охорони здоров’я (До проблем державного регулювання народної медицини). Інвестиції: практика і досвід, 13–14, 106–109
- КОЛОДЮК, І., 2006, Народна медицина у традиційній культурі українців Центрального Полісся (остання чверть ХХ – початок ХХІ ст.): Монографія. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет».
- ОБОРИН, Н. А., 1955, З історії медицини в Запорізькій Січі. Лікарська справа. 11, 1114–1116.
- РАДИШ, Ф. Я., ЄВТУШЕНКО, В. В., 2016, Народна медицина Київської Русі: видатні представники. Фітотерапія. 2, 4–6
- СЕРЕДЮК, О., 2008, Лицарі сонця: історичний нарис. Луцьк: ВАТ «Волинська обласна друкарня».
- СИДОРЕНКО, С. В., 2017, Розвиток народної та монастирської медицини Київської Русі. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/327720619_Rozvitok_narodnoi_ta_monastirskoi_medicini_Kiivskoi_Rusi
- ТРУСЕВИЧ, И., 1865, Знахари, ведьмы и русалки. Предания, поверья, пословицы и песни жителей Полесья. Киевлянин.

References

- BOHOIAVLENSKII, N. A., 1960, Drevnerusskoe vrachevanie v XI–XVII vekakh. Istochnyky dlia izucheniia russkoi meditsiny [Ancient Russian medicine in the 11th and 17th centuries. Sources for the study of Russian medicine]. Moskva. [In Russian].
- BOLTAROVYCH, Z. Ye., 1990, Narodna medytsyna ukrainsiv [Folk medicine of Ukrainians]. AN URSSR, Instytut mystetstvoznavstva, folkloru ta etnohrafii im. M. T. Rylskoho. Lviv. vid-nia. Kyiv: Naukova dumka. [In Ukrainian].
- EVTUSHENKO, V. V., 2015, Narodna medytsyna yak haluz ukrainskoi kultury ta nevidiemna skladova natsionalnoi systemy okhorony zdorovia (Do problem derzhavnoho rehuliuвання narodnoi medytsyny) [Traditional medicine as a branch of Ukrainian culture and an integral part of the national health care system (On the problems of state regulation of traditional medicine)]. Investytsii: praktyka i dosvid. 13–14, 106–109. [In Ukrainian].
- Guillaume Le Vasseur de Beauplan, 1990, Opys Ukrainy [Description of Ukraine]. Pereklad z frantsuzkoi Ya. I. Kravtsia, Z. P. Borysiuk. Kyiv: Naukova dumka. [In Ukrainian].
- HUMENIUK, I., 2013, Narodna medytsyna yak populiarnyi sposib likuvannia sered zhyteliv sela Vivsianyky Koziatynskoho raionu Vinnytskoi oblasti (v pershii polovyni XX stolittia). [Folk medicine as a popular method of treatment among the inhabitants of the village of Vivsianyky, Koziatyn district, Vinnytsia region (in the first half of the twentieth century)]. Kraeznavstvo. 4, 189–195. [In Ukrainian].

- KOLODIUK, I., 2006, Narodna medytsyna u tradytsiinii kulturi ukraintsiv Tsentralnoho Polissia (ostannia chvert XX – pochatok XXI st.) [Folk Medicine in the Traditional Culture of Ukrainians of Central Polissya (the last quarter of the twentieth – the beginning of the twenty-first century)]. Monohrafiia. K.: Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr «Kyivskiy universytet». [In Ukrainian].
- OBORIN, N. A., 1955, Z istorii medytsyny v Zaporizkii Sichi, Likarska sprava [From the history of medicine in the Zaporizhzhya Sich]. 11, 1114–1116. [In Ukrainian].
- RADYSH, F. Ya., EVTUSHENKO, V. V., 2016, Narodna medytsyna Kyivskoi Rusi: vydatni predstavnyky [Folk medicine of Kyevan Rus: prominent representatives]. Fitoterapiia. 2, 4–6. [In Ukrainian].
- SEREDIUK, O., 2008, Lytsari sontsia: istorychni narys [Knights of the Sun: a historical sketch]. Lutsk: VAT «Volynska oblasna drukarnia». [In Ukrainian].
- SYDORENKO, S. V., 2017, Rozvytok narodnoi ta monastyrskoi medytsyny Kyivskoi Rusi [Development of folk and monastic medicine in Kievan Rus]. [Online]. Available from: https://www.researchgate.net/publication/327720619_Rozvitok_narodnoi_ta_monastirskoi_medicini_Kiivskoi_Rusi [In Ukrainian].
- TRUSEVICH, I., 1865, Znakhari, vedmy i rusalki. Predaniia, poveria, poslovitsy i pesni zhitelei Polesia [Witch doctors, witches and mermaids. Traditions, beliefs, proverbs and songs of the inhabitants of Polesie]. Kievlianin. [In Russian].
- VERKHRATSKYI, S. A., 1983, Istoriiia medytsyny [Medicine history]. Kyiv: Vyshcha shkola. [In Ukrainian]. Witch doctors, witches and mermaids. Traditions, beliefs, proverbs and songs of the inhabitants of Polesie. [In Ukrainian].

Народна медицина та її роль в традиційній культурі українців: стислий історичний екскурс

Український народ з роду в рід передавав нащадкам накопичений довгими століттями багатий досвід. Наступні покоління дбайливо зберігали настанови предків, намагаючись не спотворити їхній сенс, а навпаки розвивати їх далі і передавати іншим поколінням. Одним з видів такої по-справжньому дорогоцінної спадщини, яка дійшла і до наших часів з глибини століть, можна назвати народну медицину. Народна медицина – один із найстаріших методів лікування відомих людству. Потреба виживання в жорсткому світі, різні хвороби, які потребували лікування, спонукали людство шукати допомоги в навколишньої природи та виробляти навички самолікування. В українців, як і в інших народів, широко використовувалося лікування травами, різноманітними обрядами та іншими методами народної медицини. Не дивлячись на довгий час існування практики знахарства, вона залишалася невід’ємною частиною суспільного життя українського населення ХХ ст. і залишається такою і досі, попри наявність розвиненої офіційної медицини. Ця стаття присвячена дослідженню історичних та етнічних аспектів народної медицини в українській традиційній культурі. Вона має на меті висвітлити еволюцію цієї складної та багатогранної системи українських народних знань і практик, починаючи від Русі й до сучасності. Відтак, через призму вивчення етнічних коренів та історії народної медицини в українській традиційній культурі ми отримуємо можливість краще зрозуміти унікальність та глибину національної спадщини України, а також відкрити нові горизонти для подальших досліджень у цій галузі.

Ключові слова: народна медицина, медицина Київської Русі, історія народної медицини в Україні, фітотерапія, національний феномен, традиція, українська культура.

Halyna Yatsentiuk, 4th year student in History, Faculty of History, Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Галина Яцентюк, студентка 4 курсу історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-3963-942X>

Received: 20.02.2024

Advance Access Published: April, 2024